

2924 бр

**ПОВІДОМЛЕННЯ НАДЗВИЧАЙНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ КОМІСІЇ
ПО ВСТАНОВЛЕННЮ
І РОЗСЛІДУВАННЮ ЗЛОЧИНСТВ
НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИХ
ЗАГАРБНИКІВ**

**ПРО МАТЕРІАЛЬНУ ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ
НІМЕЦЬКО-ФАШИСТСЬКИМИ ЗАГАРБНИКАМИ
ДЕРЖАВНИМ ПІДПРИЄМСТВАМ І УСТАНОВАМ,
КОЛГОСПАМ, ГРОМАДСЬКИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ
І ГРОМАДЯНАМ СРСР**

59
**УКРАЇНСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО
Київ 1945**

75 коп.

Сообщение Презвычайной Государственной Комиссии по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков о материальном ущербе, причиненном немецко-фашистскими захватчиками государственным предприятиям и учреждениям, колхозам, общественным организациям и гражданам СССР

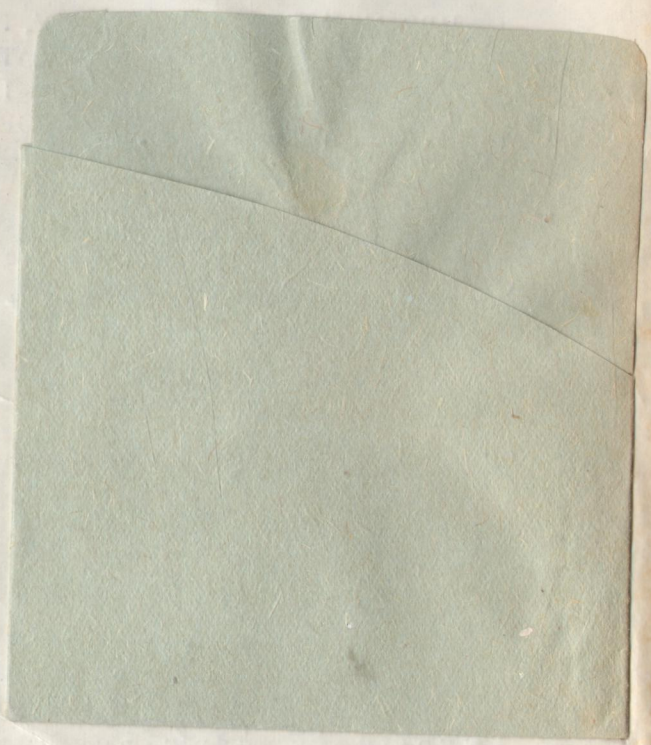
(На украинском языке)

БФ 1917. Зам. 914. 4 $\frac{1}{2}$ друк. арк. В друк. арк. 37.100 зн. Підписано до друку 6/X 1945. Тираж 50.000

4-а Республіканська поліграфічна фабрика. Київ, площа Калініна, 2

10/1/40

THE NATIONAL BUREAU OF INVESTIGATION
UNITED STATES DEPARTMENT OF JUSTICE
WASHINGTON, D. C.
MEMORANDUM FOR THE DIRECTOR
SUBJECT: [Illegible]

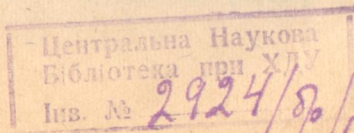
На виконання Указу Президії Верховної Ради СРСР від 2 листопада 1942 року Надзвичайна Державна Комісія провела облік шкоди, заподіяної німецько-фашистськими загарбниками громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам і установам СРСР, і встановила, що на території Радянського Союзу, яка зазнала окупації, ворог завдав величезної шкоди народному господарству і населенню.

Німецькі армії та окупаційні власті, виконуючи директиви злочинного гітлерівського уряду і верховного військового командування, руйнували і грабували загарбані ними радянські міста і села, промислові підприємства і колгоспи, руйнували пам'ятки мистецтва, знищували, розкрадали і вивозили в Німеччину устаткування, запаси сировини, матеріалів і готової продукції, художні й історичні цінності, провадили загальне пограбування міського і сільського населення.

На території Радянського Союзу, яка зазнала окупації, проживало до війни 88 мільонів чоловік, гуртовий випуск промислової продукції становив 46 мільярдів карбованців (в незмінних державних цінах 1926—27 рр.), було 109 мільонів голів худоби, в тому числі: 31 мільон голів великої рогатої худоби і 12 мільонів коней, 71 мільон гектарів посівів сільськогосподарських культур, 122 тисячі кілометрів залізничної колії.

Німецько-фашистські загарбники цілком або частково зруйнували і спалили 1.710 міст і більше 70 тисяч сіл, спалили і зруйнували понад 6 мільонів будинків і позбавили притулку близько 25 мільонів чоловік. Серед зруйнованих і найбільш потерпілих міст — визначні промислові і культурні центри: Сталінград, Севастополь, Ленінград, Київ, Мінськ, Одеса, Смоленськ, Новгород, Псков, Орел, Харків, Вороніж, Ростов-на-Дону та багато інших.

Німецько-фашистські загарбники зруйнували 31.850 промислових підприємств, на яких було зайнято близько

4 мільйонів робітників; знищили або вивезли 239 тисяч електромоторів, 175 тисяч металорізальних верстатів.

Зруйнували 65 тисяч кілометрів залізничної колії, 4.100 залізничних станцій, 36 тисяч поштово-телеграфних закладів, телефонних станцій та інших підприємств зв'язку.

Знищили або розгромили 40 тисяч лікарень та інших лікувальних закладів, 84 тисячі шкіл, технікумів, вищих учбових закладів, науково-дослідних інститутів, 43 тисячі бібліотек громадського користування.

Зруйнували і розграбували 98 тисяч колгоспів, 1.876 радгоспів і 2.890 машинно-тракторних станцій; зарізали, відібрали або вигнали до Німеччини 7 мільйонів коней, 17 мільйонів голів великої рогатої худоби, 20 мільйонів голів свиней, 27 мільйонів овець і кіз, 110 мільйонів голів свійської птиці.

Злочинні дії німецьких військових і цивільних властей незаперечно доведені і описані в тих мільйонах актів про шкоду, заподіяну німецько-фашистськими загарбниками громадянам, колгоспам, громадським організаціям, державним підприємствам і установам, які тепер уже надійшли в Надзвичайну Державну Комісію. До складання актів і встановлення шкоди, заподіяної німецько-фашистськими загарбниками, було залучено величезну кількість представників радянської громадськості. В роботі по складанню актів взяло участь понад 7 мільйонів чоловік робітників, колгоспників, інженерів, техніків, людей науки та інших громадських діячів.

На підставі цих актів Надзвичайна Державна Комісія визначила шкоду, заподіяну народному господарству СРСР і окремим сільським та міським жителям в сумі 679 мільярдів карбованців в державних цінах 1941 року, з них:

1. Державним підприємствам і установам	— 287 мільярдів карбованців
2. Колгоспам	— 181 » »
3. Сільським і міським жителям	— 192 » »
4. Кооперативним, профспілковим та іншим громадським організаціям	— 19 » »

По союзних республіках шкода розподіляється таким чином:

1. Російській РФСР	— 249 мільярдів карбованців
2. Українській РСР	— 285 » »

3. Білоруській РСР	—	75	міліардів	карбованців
4. Латвійській РСР	—	20	»	»
5. Литовській РСР	—	17	»	»
6. Естонській РСР	—	16	»	»
7. Молдавській РСР	—	11	»	»
8. Карело-Фінській РСР	—	6	»	»

Наведені цифри далеко не вичерпують всієї шкоди, заподіяної німецько-фашистськими загарбниками Радянському Союзові. Вони охоплюють *лише втрати від прямого знищення* майча громадян, колгоспів, громадських організацій, державних підприємств і установ.

В суму шкоди не включено таких втрат, як зниження народного прибутку від припинення або скорочення роботи державних підприємств, колгоспів і громадян, вартості конфіскованого германськими окупаційними військами продовольства і постачання, воєнних видатків СРСР, а також втрат від уповільнення темпів загального господарського розвитку країни, в результаті дій ворога на протязі 1941 — 1945 років.

В суму шкоди не включено неоцінених втрат нашого народу, пов'язаних із загибеллю мільйонів радянських людей, знищених німецько-фашистськими загарбниками на тимчасово окупованій ними радянській території.

РУЙНУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ, ТРАНСПОРТУ І ЗВ'ЯЗКУ

Гітлерівський уряд і німецький генеральний штаб ще до початку війни розробили докладний план нападу і розгрому Радянського Союзу, а також організованого пограбування його народного господарства.

В секретному німецькому документі «Директиви по керівництву економікою в новоокупованих східних областях» (Берлін, червень 1941 року), підписаному «Рейхсмаршалом німецької імперії» Герінгом, були дані детальні вказівки німецькій армії і німецьким господарським установам про порядок планомірного розкрадання майна Радянського Союзу і вивезення до Німеччини промислового устаткування, сировини, готової продукції і півфабрикатів.

Ці горезвісні «директиви» згодом доповнювались і уточнювались численними інструкціями і розпорядженнями різ-

них державних і військових інстанцій. Як приклад можна навести такий наказ того ж Герінга:

«Рейхсмаршал німецької імперії
уповноважений по чотирьохрічному плану.
Штаб по керівництву господарством на сході.
У. Р. 11v (83) 1

Берлін, 6 вересня
1941 р.
Лейпцігерштрассе, 3

... Господарський штаб Сходу (Віртшафтсштаб ОСТ) несе відповідальність передо мною за захоплення і вивезення запасів сировини з областей з військовими органами влади. Також і в областях з цивільними органами влади (як я вже віддав розпорядження в моєму наказі від 18 червня 1941 р. У. Р. — 11.604).

3. ...призначаю генерал-лейтенанта Вітtingа генеральним інспектором по захопленню і використанню сировини в окупованих східних областях.

Обсяг діяльності генерального інспектора поширюється на всі окуповані області Радянського Союзу, незалежно від того, чи існують там військові або цивільні органи влади...

(Підпис) Герінг».

Виконання цього злочинного плану пограбування народного господарства Радянського Союзу гітлерівським урядом було покладено на рейхсміністра СС (гітлерівських штурмових загонів), на імперських міністрів і представників німецьких фірм, яким були підпорядковані різні господарські групи, технічні батальйони, економічні штаби і господарські інспекції. Особливо активно розкрадали майно Радянського Союзу німецькі фірми: «Фрідріх Крупп і К^о», «Герман Герінг», «Сіменс Шуккерт», гірничо-металургійне товариство «Схід», акціонерне товариство група «Північ», «Генріх Ланц», «Ландмашиненбауіндустрі», «І. Г. Фарбеніндустрі» та багато інших.

Прагнучи повною мірою здійснити свій злочинний план пограбування промисловості Радянського Союзу, гітлерівський уряд і військове командування не спинялися перед нещадним знищенням шахт, нафтоносних свердловин, заводів, машин і всього промислового устаткування в тих випадках, коли німецькі війська змушені були відступати під ударами Червоної Армії і не мали змоги вивезти з собою це устаткування з території, яку вони залишали. Знищення і зруйнування заводів, машин, верстатів, шахт і нафтоносних свердловин в таких випадках набирали масового характеру і завдали величезних втрат радянському народному госпо-

дарству. Від такої злочинної діяльності німецько-фашистських орд найбільших втрат зазнали такі галузі радянської промисловості:

ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

В Донецькому і Підмосковному вугільних басейнах німецько-фашистські загарбники зруйнували 1.135 шахт, на яких було зайнято 337 тисяч робітників і видобувалося понад 100 мільйонів тонн вугілля на рік. Вони розграбували і вивезли до Німеччини: 2.400 рудничних електровозів і моторовозів, 2.700 врубових машин, 15 тисяч відбійних молотків, 5 тисяч насосів, 2.800 компресорів і вентиляторів, 160 тисяч вагонеток; зруйнували і розграбували електричні станції, які обслуговують вугільні шахти.

НАФТОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Фашистська Німеччина надавала винятково великого значення захопленню нафтових районів Радянського Союзу. В цитованих вище «Директивах по керівництву економікою в новоокупованих східних областях» зазначалося:

«З. Б) У промисловій сировині головним продуктом є нафта. Серед заходів, які не належать до продовольчого постачання, всі питання, пов'язані з видобуванням і вивезенням нафти, повинні в усіх випадках стояти на першому місці».

На виконання цих вказівок німецькі армії докладали всіх зусиль до захоплення нафтоносних районів Кавказа.

Разом з тим, в усіх випадках, коли німецьким фашистським окупантам не вдавалося закріпитися в захоплених ними нафтових районах і коли вони змушені були залишати ці райони, вони не спинялися перед зруйнуванням і знищенням нафтових свердловин, устаткування, майстерень, складів тощо.

На нафтових промислах Грозного і Краснодарського краю німецько-фашистські загарбники за допомогою повітряних бомбардувань та іншими способами зруйнували та знищили понад 3 тисячі нафтових свердловин з видобутком до 5 мільйонів тонн нафти на рік.

Вони висадили в повітря в Грозному атмосферно-вакуумну установку з річною продуктивністю в 660 тисяч тонн нафтопродуктів і крекінг-установку з річною переробкою 227 тисяч тонн нафти, а також Одеський і Харківський крекінгові заводи; зруйнували Краснодарський нафтопере-

гінний завод; вивели з ладу газопривід «Грозный-Трудовая» і знищили металічні резервуари місткістю понад 2 міліони кубометрів на 720 нафтових базах.

ЕЛЕКТРОСТАНЦІЇ

За час окупації, і особливо при своєму відступі, німці зруйнували потужні енергосистеми Дніпра, Донбаса, Ленінграда, Харкова, Краснодарського краю, Києва, Воронежа, Криму, Білоруської РСР і Кольського півострова, а найцінніше устаткування електричних станцій вивезли до Німеччини.

Вони висадили в повітря, спалили і частково зруйнували 61 велику і багато дрібних електричних станцій, із загальною потужністю близько 5 мільйонів кіловат, вивели з ладу коло 10 тисяч кілометрів магістральних високовольтних ліній електропередач, знищили більше 12 тисяч будинків електростанцій і підстанцій і вивезли до Німеччини 14 тисяч парових котлів, 1.400 турбін, 11.300 електрогенераторів.

ЧОРНА І КОЛЬОРОВА МЕТАЛУРГІЯ

Німецько-фашистські загарбники цілком або частково зруйнували 37 заводів чорної металургії, на яких працювало 168 тисяч чоловік. На цих заводах щороку вироблялося 11 мільйонів тонн чавуну, 10 мільйонів тонн сталі, 8 мільйонів тонн прокату. Німці знищили і частково зруйнували 62 домни, 213 мартенівських печей, 248 прокатних станів, 4.740 коксових печей з річною продуктивністю в 19 мільйонів тонн коксу. Вони знищили 29 заводів вогнетривких виробів і 18 рудних підприємств з річним видобутком понад 20 мільйонів тонн залізної руди. В числі зруйнованих заводів: «Запоріжсталь» з 12 тисячами робітників, Маріупольський завод з 26 тисячами робітників, «Азовсталь» з 9 тисячами робітників, Макіївський завод ім. Кірова з 18 тисячами робітників, «Красный октябрь» з 13 тисячами робітників, Криворізький коксохімічний з 2 тисячами робітників, Маріупольський коксохімічний з 3 тисячами робітників, Семилукський вогнетривкий з 2 тисячами робітників, Часов-Ярські вогнетривки з 6 тисячами робітників.

Німецько-фашистські загарбники зруйнували і вивели з ладу 12 найбільших підприємств кольорової металургії, в тому числі: Дніпровські — алюмінієвий, магнієвий та

електродний заводи, Тіхвінські — глиноземний завод і бокситові рудники.

ХІМІЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Німці зруйнували 66 азотно-тукових і хімічних заводів, що випускали хімічні продукти і тукові добрива для сільськогосподарства, а також комбінати по виробленню каучуку, гумових та азбестових виробів, в тому числі: Сталіногорський і Рубіжанський хімкомбінати, Костянтинівський, Перекопський, Сакський і Харківський хімічні заводи: Дніпродзержинський, Горлівський, Лисичанський, Сталінський азотно-тукові заводи; Одеський, Вінницький, суперфосфатні заводи.

МАШИНОБУДУВАННЯ

Величезної шкоди німецько-фашистські загарбники завдали машинобудівельній промисловості.

Вони зруйнували 749 заводів *важкого і середнього машинобудування*, на яких було зайнято 919 тисяч робітників, інженерів, техніків і службовців. Особливо потерпіли найбільші заводи: Краматорський з 25 тисячами робітників, Ворошиловградський з 23 тисячами робітників, Бежецький з 20 тисячами робітників, Харківський з 5 тисячами робітників, Таганрозький з 4 тисячами робітників, Людинівський з 6 тисячами робітників, Ленінградський «Русский дизель» з 3 тисячами робітників.

Великої шкоди гітлерівці заподіяли підприємствам, які виробляють трактори, автомобілі, залізничні вагони, мотоцикли, велосипеди. Вони цілком знищили 21 і частково зруйнували 27 таких заводів; зокрема перетворили на купу руїн величезні Сталінградський і Харківський тракторні заводи; зруйнували Харківський, Гомельський, Ростовський ремонтно-підшипникові заводи; Калінінський, Крюківський та Бежецький вагонобудівельні заводи із загальним річним випуском 23 тисячі товарних вагонів; знищили Лодейно-польський і Вельський заводи автопричіпок. Харківський велосипедний і Ленінградський мотоциклетний заводи.

Німецько-фашистські загарбники зруйнували 64 *верстатобудівельних і абразивних* заводів, в тому числі: Харківський, Краматорський, Краснодарський, Київський, Одеський, Мінський, Ленінградський та інші.

Вони цілком знищили 169 заводів *сільськогосподарсько-го, хімічного, деревообробного та папероробного машинобудування*, серед яких заводи: ім. Комінтерну, «Красный Аксай», «Ростсельмаш», «Комунар», «Більшовик», «Красная звезда», «Серп і молот», «Октябрьская революция».

Заводам *електротехнічної промисловості*, що випускали електрогенератори, електромотори, трансформатори, електровози та інше устаткування, німці заподіяли великої шкоди. Вони зруйнували 41 завод, в тому числі: Харківський електромеханічний (ХЕМЗ) та Ленінградські — «Електро-сила», «Електропровод», «Красная заря».

З заводів *машинобудівельної промисловості* німецькі фірми вивезли до Німеччини: 47 тисяч комплектів підйимального устаткування, 34 тисячі молотів з механічним приводом, пресів та інше ковальсько-пресове і ливарне устаткування.

ЛІСОВА І ПАПЕРОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ

Німецько-фашистські загарбники зруйнували велику кількість лісозаготівельних підприємств з річною продуктивністю в 64 мільйони кубічних метрів деревини, 260 лісопильних і деревообробних підприємств продуктивністю в 12 мільйонів кубічних метрів пиломатеріалів на рік, 28 фанерних заводів з випуском 380 тисяч кубічних метрів фанери на рік.

Вони знищили також 14 сірникових фабрик з річним випуском близько 4 мільйонів ящиків сірників і 77 паперово-целюлозних підприємств з річною продуктивністю в 300 тисяч тонн паперу.

ТЕКСТИЛЬНА І ЛЕГКА ПРОМИСЛОВІСТЬ

У текстильній і легкій промисловості окупанти зруйнували 120 фабрик бавовняних тканин, 75 трикотажно-текстильних, 69 льняних, 125 прядивно-джутових, 36 фабрик шерсті, 12 хутряних, 8 штучного волокна, 160 підприємств шкіряно-взуттєвої промисловості, понад 100 скляних заводів.

В результаті руйнувань текстильна промисловість втратила 3 мільйони прядильних веретен і понад 45 тисяч ткацьких верстатів.

ХАРЧОВА І М'ЯСО-МОЛОЧНА ПРОМИСЛОВІСТЬ.

У харчовій і м'ясомолочній промисловості німецько-фашистські загарбники цілком знищили і зруйнували 204 цукрових, 649 спирто-горілчаних заводів, 47 консервних, 29

масло-жирових заводів, 43 тютюнових фабрики і ферментативних заводи, 157 хлібопекарень, 4.490 м'ясоковбасних, сиромолочних і маслоробних підприємств.

ПРОМИСЛОВІСТЬ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ

У промисловості будівельних матеріалів німецько-фашистські загарбники зруйнували 409 підприємств. В тому числі цілком знищені найбільші цементні заводи: Єнакіївський, Кричевський, Брянський і Новоросійські — «Пролетарий» і «Октябрь».

ТРАНСПОРТ

В період окупації частини території Радянського Союзу і особливо під час свого відступу німецько-фашистські загарбники завдали великої шкоди залізницям, водному і річковому транспортові.

Спеціальними машинами для руйнування колій, вони ввели з ладу 26 і частково пошкодили 8 магістральних залізниць, зруйнували 65 тисяч кілометрів залізничної колії і 500 тисяч проводокілометрів автоблокування і лінії залізничного зв'язку. Вони висадили в повітря 13 тисяч залізничних мостів загальною протяжністю близько 300 кілометрів, 4.100 станцій, 1.200 насосних станцій, 1.600 водонапірних башт, 3.200 гідроколонок. Вони знищили 317 паровозних депо і 129 паровозоремонтних та вагоноремонтних заводів, а також заводів залізничного машинобудування.

Вони зруйнували, пошкодили і вивезли 15.800 паровозів і мотовозів і 428 тисяч вагонів.

Вороги заподіяли великої шкоди спорудам, підприємствам, установам і суднам *морського транспорту* Північного Льодовитого океану, Білого, Балтійського, Чорного і Каспійського морів. Вони потопили і частково пошкодили понад 1.400 пасажирських, вантажних і спеціальних суден.

Дуже потерпіли оснащені передовою технікою морські порти — Севастопольський, Маріупольський, Керченський, Новоросійський, Одеський, Миколаївський, Ленінградський, Мурманський, Лепає, Таллінський та інші.

Окупанти потопили і захопили 4.280 пасажирських, вантажних і буксирних пароплавів *річкового транспорту* і технічного службово-допоміжного флоту; 4.029 несамохідних суден; зруйнували 479 портово-пристанських господарств, в тому числі Ленінградський, Сталінградський, Київський порти; споруди Біломорсько-Балтійського каналу і каналу

Москва — Волга; 89 суднобудівельних верфей, механічних заводів і підприємств.

Відступаючи під натиском Червоної Армії, німецькі війська підірвали і зруйнували 91 тис. км. *шосейних шляхів* і 90 тисяч шляхових мостів загальною протяжністю 930 кілометрів.

РУЙНУВАННЯ КОЛГОСПІВ, РАДГОСПІВ І МАШИННО-ТРАКТОРНИХ СТАНЦІЙ

Німецько-фашистські загарбники за наперед розробленим планом проводили на окупованій території Радянського Союзу політику знищення колгоспів, радгоспів і машинно-тракторних станцій.

Для керівництва сільським господарством у так званих «східних областях» німецьким урядом були створені спеціальні відділи, керівництво якими було доручено рейхсміністрові землеробства Дарре, рейхскомісарові Еріхові Коху, рейхскомісарові «Остланд» Лозе.

Гітлерівський міністр землеробства Дарре з цинічною одвертістю заявив: «На всьому східному просторі лише німці мають право бути власниками великих маєтків. Країна, населена чужою расою, повинна стати країною рабів, сільськогосподарських слуг і промислових працівників».

На зайнятій території СРСР німецькі загарбники відбирали землю, передану радянським урядом у вічне і безплатне користування колгоспам, або землю, яка належала радгоспам, і роздавали її німецьким генералам та офіцерам, поміщикам і куркулям.

Так, наприклад, радгосп «Металіст» Амвросіївського району Сталінської області був переданий комендантам Боссе і Гамблєхові, конезавод № 72 Оликського району Волинської області переданий баронові фон-Пепке і Рішардові Тімлеру, радгосп ім. Фрунзе в Чистяківському районі Сталінської області переданий комендантам Баєрові, Айгофові і Зельде, колгоспи ім. Ільїча та ім. Політвідділу з усіма будівлями, худобою і реманентом були передані комендантам Вельке і Краєрові. Число таких прикладів можна збільшити в багато разів.

На підставі «Земельного закону», виданого наприкінці лютого 1942 року імперським міністром окупованих східних областей Альфредом Розенбергом, німецько-фашистські загарбники замість колгоспів на окупованій території почали

створювати так звані «громадські господарства», які були найзручнішою формою для пограбування селян. В «громадських господарствах» вони запроваджували кріпосницьку працю, змушуючи колгоспників працювати безплатно на німецьких панів. За відмову або невихід на роботу німці оголошували кожного злочинцем проти німецької держави і били, ув'язнювали в тюрми або розстрілювали.

Колгоспні селяни чинили опір здійсненню цієї фашистської «земельної реформи». У відповідь німецькі загарбники спалювали цілі села, нищили посіви, якнайширше застосовували криваві розправи з населенням, нищили ні в чому не винних радянських людей.

Так, наприклад, у Псковській області німецькі солдати зігнали жителів сіл Замощье, Красуха, Чухонські Заходці, Ланева Гора, Голованово, зачинили двері і спалили будинки разом з людьми. Тих, хто пробував вискочити з вогню, вони розстрілювали з автоматів. Так загинуло 350 чоловік, серед них жінки, діти і старики. Подібним способом у Псковській області було знищено понад 500 сіл.

В Калінінській області гітлерівці спалили і знищили всі населені пункти у Митьковській, Коростельській, Крятинській, Антоновській, Раменській, Зеленіченській, Павловській, Гришинській сільрадах Ржевського району. В Ємельянівському районі вони спалили близько 80 процентів, в Тургіновському — 60 процентів будинків. В Погорельському районі із 7 тисяч будинків, які належали колгоспникам, спалили понад 5 тисяч будинків.

Палячи села, німецькі фашисти грабували чисто всіх громадян цих сіл. Селян, що чинили опір, вони люто вбивали.

В селі Яремкіно Високовського району колгоспниця Перлова хотіла приховати від фашистів свою останню корову. Розлютовані гітлерівці викололи Перловій очі, відрізали ніс, відрубали руки.

В Рогачевському районі цієї ж області не лишилося жодного села, де б окупанти не грабували колгоспників і жорстоко не розправлялися з ними. Окремі села зазнавали цілковитого знищення. Так були розграбовані і спалені дощенту села: Селець, Фалеево, Мортково, Толчково.

В Кам'янець-Подільській області німецькі загарбники спалили 33 села і 530 населених пунктів. В 1600 колгоспах вони знищили більше 16 тисяч колгоспних будівель; заріза-

ли або вигнали до Німеччини 176 тисяч голів великої рогатої худоби, 235 тисяч свиней, 158 тисяч овець і кіз, 687 тисяч голів різної птиці, 198 тисяч коней, відібрали в колгоспів 142 тисячі тонн зерна і борошна.

В Курській області німці зруйнували 5.220 колгоспів; спалили і знищили в них 80 тисяч будівель; відібрали 280 тисяч голів великої рогатої худоби, 320 тисяч коней, 250 тисяч свиней, 420 тисяч овець і кіз, зарізали 1.300 тисяч голів різної свійської птиці.

В колгоспі ім. Будьонного Ставропольського краю німецько-фашистські загарбники зруйнували і пошкодили всі сільськогосподарські будівлі і споруди, розграбували або поламали сільськогосподарський реманент, знищили посіви. Вони вигнали з колгоспу 160 коней, 200 голів великої рогатої худоби, 270 свиней, знищили 16 гектарів тутових насаджень, 5 гектарів фруктових садів і 12 гектарів виноградників, заподіявши колгоспові шкоду в сумі 15 мільонів карбованців.

Колгоспові «За мир і труд» Краснодарського краю окупанти завдали шкоди в сумі 18 мільонів карбованців. Вони зруйнували і знищили в колгоспі 70 будівель, вигнали 70 голів великої рогатої худоби, 340 свиней, 240 коней, відібрали і вивезли 2 тисячі тонн зерна, 140 тонн соняшника і т. д.

В колгоспі «За темпы» Сталінської області, з розпорядження коменданта міста Ліман Пекка, німецький офіцер Шварц, який очолював спеціальний загін, відібрав у колгоспі 450 голів великої рогатої худоби, 205 свиней, 350 овець, 208 коней.

В жовтні 1943 року перед відступом німців під натиском Червоної Армії загін СС, за розпорядженням німецького сільськогосподарського коменданта Ганненкампа, підпалив усі будівлі колгоспу імені Ільча Київської області і знищив запаси сільськогосподарських продуктів, худобу, сільськогосподарське знаряддя, завдавши колгоспові збитків на суму понад 4 мільйони карбованців.

В Могилівській області Білоруської РСР німецько-фашистські загарбники зруйнували 2.100 колгоспів, знищили в них коло 40 тисяч будівель.

В Житомирській області окупанти відібрали в 1.920 колгоспах понад 240 тисяч голів великої рогатої худоби, 195 тисяч коней, 200 тисяч свиней, 230 тисяч овець і кіз, 460 тисяч голів різної птиці, 55 тисяч тонн зерна; зруйнували і знищили понад 20 тисяч колгоспних будівель.

Подібні руйнування і пограбування колгоспів німецько-фашистські загарбники робили всюди на окупованій території СРСР. Вони знищували будівлі, спалювали й псували посіви, вирубали сади; грабували і вивозили до Німеччини худобу, запаси продуктів і всяке інше колгоспне майно.

Німецько-фашистські загарбники завдали величезної шкоди радгоспам СРСР. Вони вивезли з них запаси сільсько-господарської продукції, зруйнували господарські та інші радгоспні будівлі.

В період окупації частини території Радянського Союзу особливо потерпів зернорадгосп «Гигант» Ростовської області, що мав 28 тисяч гектарів рільної площі і широко розвинене тваринництво.

Німці завдали великої шкоди насінницькому радгоспові «Кубань» Краснодарського краю, із рільною площею в 10 тисяч гектарів.

Кінський завод № 62 Полтавської області в результаті німецької окупації втратив племінне маточне поголів'я російсько-американських рисаків. До війни на цьому кінському заводі було 670 племінних коней. Так само чинили німці і з іншими племінними радгоспами.

В зернових і тваринницьких радгоспах німці знищили або вигнали більше 180 тисяч голів великої рогатої худоби, 290 тисяч свиней, 680 тисяч овець, 57 тисяч коней, знищили більше мільона двохсот тисяч гектарів посівів всіх культур.

Руйнуючи колгоспи і радгоспи, німецько-фашистські загарбники знищували також їх технічну базу — машинно-тракторні станції.

В окупованих областях РРФСР вони знищили понад 1.000 машинно-тракторних станцій, зруйнували або вивезли з них 46 тисяч тракторів, 18 тисяч комбайнів, 23 тисячі сівалок. На Україні німці знищили, зруйнували і спалили 1300 машинно-тракторних станцій і вивезли з них 56 тисяч тракторів і 24 тисячі комбайнів. В Білоруській РСР вони цілком знищили 316 машинно-тракторних станцій, з яких вивезли до Німеччини 8 тисяч тракторів, тисячу комбайнів та інші машини і сільськогосподарське знаряддя.

В Латвійській, Литовській, Естонській республіках німецькі загарбники знищили повністю всі машинно-тракторні станції.

В усіх колгоспах, радгоспах і машинно-тракторних станціях окупанти зруйнували, захопили і вивезли до Німеччини

137 тисяч тракторів, 49 тисяч комбайнів, близько 4 мільйонів плугів, борін та іншого ґрунтообробного сільськогосподарського знаряддя, 265 тисяч посівних і садильних машин та 885 тисяч збиральних і сортувальних машин.

Руйнуючи колгоспи, радгоспи і машинно-тракторні станції, гітлерівці знищували також науково-виробничу базу сільського господарства. Вони цілком зруйнували 137 науково-дослідних сільськогосподарських інститутів; знищили 176 інкубаторних птахівничих станцій і 14 селекційних станцій, які постачали колгоспам високоякісне насіння сільськогосподарських культур.

РУЙНУВАННЯ ШКІЛ, НАУКОВИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Німецько-фашистські загарбники завдали величезної шкоди культурним закладам радянського народу. Вони зруйнували школи, вищі учбові заклади, наукові інститути, бібліотеки, лікарні, санаторії, будинки відпочинку.

На території Радянського Союзу, яка зазнала німецької окупації, на початок 1941 року було 82 тисячі початкових і середніх шкіл з 15 мільйонами учнів. Всі середні школи мали бібліотеки, які налічували від 2 до 25 тисяч томів книжок кожна, ті або інші устатковані фізичні, хімічні, біологічні та інші кабінети. Для розміщення дітей, які живуть далеко, при багатьох середніх школах були гуртожитки.

Німецько-фашистські загарбники спалили, зруйнували і розграбували ці школи з усім майном і устаткуванням. Мільйони радянських дітей змушені були припинити навчання, а після вигнання окупантів відновити його в непристосованих школах, позбавлених необхідного устаткування, книг і наочного приладдя.

Німецько-фашистські загарбники цілком або частково зруйнували 334 вищих учбових заклади, в яких навчалося 233 тисячі студентів; а устаткування лабораторій і кабінетів, унікальні експонати університетських та інститутських колекцій і бібліотеки вивезли до Німеччини.

В результаті руйнувань дуже потерпів Київський державний університет, в якому знищено навчальне і наукове обладнання, сотні лабораторій і найцінніші колекції.

В Ленінградському університеті артилерійським обстрілом пошкоджений головний будинок, а також будинки фізичного і хімічного інститутів.

Велику шкоду заподіяно медичним вищим навчальними закладами. В Ленінграді від ворожих обстрілів потерпіли відомий Медичний інститут ім. Павлова та інститут удосконалення лікарів ім. С. М. Кірова, на Україні перший і другий Харківські, Київський, Дніпропетровський і Сталінський медичні інститути. У Воронізькому медичному інституті зруйновано 22 будинки, в Смоленському медичному інституті зруйновано 17 будинків.

Окупанти зруйнували і пограбували 137 педагогічних і вчительських інститутів — у Пскові, Новгороді, Смоленську, Феодосії, Орлі, Ростові-на-Дону, Симферополі, Харкові, Києві, Ворошиловграді, Мінську, Могильові, Гомелі та інших містах.

Вони вивезли із спеціальних бібліотек історико-архівні матеріали і старовинні рукописи; розкрали і знищили в масових бібліотеках понад 100 мільйонів томів книг.

Німецько-фашистські загарбники навмисне руйнували заклади науки, палили і розоряли лабораторії, бібліотеки, розкрадали найцінніше майно і устаткування. Всього ними було знищено 605 науково-дослідних інститутів.

Повітряними бомбардуваннями та артилерійськими обстрілами під час блокади Ленінграда було зруйновано 8 будинків наукових закладів і 32 оранжереї Ботанічного саду Академії наук з надзвичайно рідкісною колекцією тропічних і субтропічних рослин.

Німці знищили поблизу Ленінграда Головну астрономічну обсерваторію в Пулкові. Вона була обладнана найбільш рідкісними інструментами, виготовленими видатними світовими і радянськими майстрами. В обсерваторії був першокласний сонячний телескоп, оригінальної конструкції лауреата Сталінської премії І. Пономарьова.

В Криму німецько-фашистські загарбники зруйнували Сімеїзьку астрономічну обсерваторію, засновану в 1908 році, а обладнання її — 40-дюймовий великий відбивальний телескоп, вимірювальні прилади, бібліотеку, що налічувала понад 9 тисяч негативів із знімками неба і спектрами зірок, — вивезли до Німеччини.

Величезної шкоди німці завдали лікувальним закладам СРСР. Вони зруйнували і розграбували 6 тисяч лікарень, 33 тисячі поліклінік, диспансерів і амбулаторій, 976 санаторіїв, 656 будинків відпочинку. Вони знищили також 60 фабрик і заводів хіміко-фармацевтичної і медико-інструмен-

тальної промисловості і серед них: Вітебську фабрику окулярів, Полтавську фабрику термометрів, Харківський, Київський і Одеський хіміко-фармацевтичний та інші заводи.

Особливо потерпіли від злочинних дій фашистів і обернені на руїни численні санаторно-курортні заклади всесоюзної здравниці на південному березі Криму, на Кавказьких Мінеральних Водах, в Одесі та в інших місцях, де щороку лікувалося і відпочивало кілька мільйонів трудящих.

В Севастополі німці зруйнували науково-дослідний інститут ім. Сеченова, що був всесоюзним центром розроблення і застосування в курортній практиці фізичних методів лікування.

В приміщеннях улюбленого радянськими дітьми всесоюзного піонерського табору «Артек» німці зруйнували головний корпус, дачу «Орлине гніздо», палац в Суук-Су та багато інших будівель.

Вони вирубали в Криму ліси і парки, вирощені поблизу санаторіїв і на Ай-Петрінській Яйлі, а також знищили розсадники з садильним матеріалом для лісокультурних робіт.

РУЙНУВАННЯ МУЗЕЇВ ТА ІСТОРИЧНИХ ПАМ'ЯТОК

Німецько-фашистські загарбники зруйнували на окупованій території 427 музеїв із загальної кількості 992 музеїв, які були в Радянському Союзі, в тому числі: в Російській РФСР — 173, в Українській РСР — 151, в Білоруській РСР — 26, в Литовській РСР — 15, в Естонській РСР — 26, в Латвійській РСР — 30, в Карело-Фінській РСР — 2 і в Молдавській РСР — 4 музеї.

Загинули багатющі музеї Смоленська, Сталінграда, Ленінграда, Новгорода, Полтави, Чернігова та інших міст.

В Херсонському історико-археологічному музеї німецькі загарбники зруйнували понад 150 тисяч предметів і колекцій, які висвітлювали історію народів Чорномор'я.

В порту Керчі німці знищили панораму «Штурм Перекопа», виконану радянськими художниками. Великі пошкодження заподіяно славнозвісній панорамі «Оборона Севастополя» академіка Рубо. В Сталінградській картинній галереї вони знищили всі експонати — роботи пензля Рєпіна, Шишкіна, Айвазовського, Серова, Маковського, Іванова та інших. Потерпіли всі художні музеї Криму, розграбовані колекції Бахчисарайського палацу-музею, включаючи Вели-

кий коран Бахчисарайської ханської мечеті з безліччю орнаментальних оздоб.

Німецько-фашистські загарбники завдали великої шкоди колишнім царським палацам в Пушкіно, Павловську, Гатчині, перетвореним після Жовтневої соціалістичної революції в музеї. З цих палаців-музеїв вони вивезли до Німеччини гарнітури старовинних художніх російських і французьких меблів, цінні книги палацових бібліотек, предмети образотворчого мистецтва, художній фарфор та інші експонати.

З особливою ненавистю німці поставились до найдорожчих радянському народові пам'яток культури.

Вони зневажили пушкінський заповідник і садибу в Михайловському, де великий поет писав «Євгенія Онегіна», «Циган», «Бориса Годунова»; спалили будинок-музей і зруйнували могилу О. С. Пушкіна в Святогорському монастирі, вирубали вікові дерева в парку. Меблі, речі домашнього вжитку і бібліотеку поета вивезли до Німеччини.

Таке ж варварство німці виявили і до заповідника «Ясна поляна», де народився, жив і творив геніальний російський письменник Л. М. Толстой. Зайнявши «Ясную поляну» 30 жовтня 1941 року, вони розорили, споганили і підпалили її. Нійбільш рідкісні рукописи, книги і картини розірвали, викинули або знищили, а могилу письменника осквернили. Меблями і книжками опалювали будинок. У відповідь на протести співробітників музею проти цих неподобств німецький офіцер Шварц заявив: «Ми спалимо все, що зв'язане з іменем вашого Толстого».

В Клину німецько-фашистські загарбники зруйнували будинок геніального російського композитора П. І. Чайковського, де він створив всесвітньо відомі опери «Євгеній Онегін», «Пікова дама» та багато інших прославлених музичних творів. В самому будинку музею німецькі офіцери і солдати влаштували гараж для мотоциклетів і опалювали цей гараж нотами, книгами, меблями та іншими експонатами, які були в музеї.

Німці знищили також музей селянського поета С. Д. Дрожжина — в селі Завидові, музей народного поета І. С. Нікітіна — у Воронежі і музей славнозвісного польського поета Адама Міцкевича — в Новогрудку Білоруської РСР. В Алагірі вони спалили матеріали народного співця Осетії Коста Хетагурова.

Німецько-фашистські загарбники зруйнували 44 тисячі будинків театрів, клубів, червоних кутків. В результаті повітряних нальотів та артилерійського обстрілу потерпіли: в Ленінграді—Академічний театр опери та балету ім. С. М. Кірова, Академічний театр ім. О. С. Пушкіна і Малий оперний театр; в Москві — Державний Академічний Великий театр і театр ім. Вахтангова. Німці підпалили театри Естонської РСР, зруйнували в Києві драматичний театр Червоної Армії і Театр юного глядача ім. Горького, а також знищили міські театри в Петрозаводську, Новгороді, Макіївці. Із Смоленського і Одеського театрів вони вивезли костюми, нотний матеріал, реквізит і бібліотеки.

РУЙНУВАННЯ ТА ПОГРАБУВАННЯ МОНАСТИРІВ, ЦЕРКОВ, КОСТЬОЛІВ, СИНАГОГ ТА ІНШИХ ЗАКЛАДІВ РЕЛІГІЙНОГО КУЛЬТУ

За час Вітчизняної війни німецько-фашистські загарбники знищили і пошкодили на території СРСР, яка зазнала окупації, — 1.670 церков, 237 римсько-католицьких костьолів, 69 каплиць, 532 синагоги і 258 інших будинків, що належали закладам релігійних культів.

Вони зруйнували в Чернігові стародавній Борисоглібський собор, збудований на початку XII століття, церкву Параскеви-П'ятниці-на Торгу — найціннішу пам'ятку російської архітектури XII століття і собор Полоцького Єфросинієвого монастиря, збудованого в 1160 році.

В Новгороді німецько-фашистські загарбники зруйнували Антоніїв, Хутинський, Зверін, Дерев'яницький та інші старовинні монастирі; художню пам'ятку—відому церкву Спаса Нередиці, збудовану в XII столітті, перетворили в руїни; пошкодили будівлі Новгородського Кремля, в тому числі: церкву святого Андрія Стратілата, Покровську церкву, дзвіницю Софіївського собору, збудованого в XIV—XVI століттях. В околицях Новгорода від ворожого обстрілу загинули собор Кирилового монастиря і церкви: Миколи «на Липке», Благовіщення «на Городище», Спаса «на Ковалеве», «Успения» «на Болотовом полі», Михаїла Архангела в Сковородинському монастирі, св. Андрія «на Ситке» — всі будови XII — XIV століть.

В купи цегли перетворено Успенську церкву Києво-Печерської лаври, збудовану в 1073 році, а разом з нею і 8 монастирських корпусів.

Руйнуючи монастирі, храми, мечеті і синагоги, розкрадаючи їх майно, німецькі загарбники знущались з релігійного почуття людей. Солдати і офіцери приходили в храми в шапках, палили тут цигарки, вбиралися в церковний одяг, тримали в церквах коней і собак, з ікон влаштовували нари для снання.

РУЙНУВАННЯ КУЛЬТУРНО-ПОБУТОВИХ ЗАКЛАДІВ, ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ І КООПЕРАЦІЙ

В споживчій і промисловій кооперації, в професійних спілках та в інших громадських організаціях німецькі загарбники руйнували на території СРСР, що була окупована, підприємства, магазини і крамниці, клуби, стадіони, будинки відпочинку, санаторії.

В кооперативних, профспілкових та інших громадських організаціях вони знищили понад 87 тисяч будівель господарського призначення, в тому числі: 27 тисяч магазинів, крамниць і ларків, 26 тисяч складів і торговельних баз, 10 тисяч житлових будинків і 1.839 культурно-побутових закладів. Вони вивезли до Німеччини 700 парових котлів, 636 локомотивів, 16 тисяч електромоторів, 12 тисяч металорізальних, 9 тисяч деревообробних і 8 тисяч ткацьких верстатів, 7 тисяч автомашин, 70 тисяч швейних і спеціальних машин, близько 8 мільйонів томів книг, а також забрали багато худоби, взуття, тканин та інших матеріальних цінностей. В результаті було зруйновано понад 40 процентів всієї торговельної мережі споживчої кооперації СРСР і ліквідовано понад 17 тисяч споживчих товариств і 1.600 районних спілок. З володінь професійних спілок німецькі загарбники цілком знищили 120 санаторіїв і 150 будинків відпочинку, якими щороку обслуговувалось понад 3 мільйони робітників, інженерно-технічних працівників і службовців. З цієї загальної кількості в Криму вони зруйнували 59 санаторіїв і будинків відпочинку на 11.900 місць, на Кавказьких Мінеральних Водах — 32 санаторії і будинки відпочинку на 5.400 місць, в Ленінградській області — 33 санаторії і будинки відпочинку на 7.700 місць, на Україні — 88 санаторіїв і будинків відпочинку на 18.700 місць.

Від руйнування потерпіли такі відомі санаторії і будинки відпочинку, як: Гірський санаторій для лікування туберкульозу «Долосси» в Сімеїзі, Інститут фізичних методів лікування в Феодосії, Алуштинський будинок відпочинку,

Одеський нервовосоматичний санаторій, Пушкінський туберкульозний санаторій в Ленінграді і багато інших.

Німецько-фашистські загарбники зруйнували приміщення 46 піонерських таборів і дитячих оздоровчих закладів, які належали профспілкам.

Вони знищили 189 клубів і палаців культури, в тому числі: в Ленінграді — Будинок учителя профспілки працівників початкової і середньої школи; в місті Красний Луч — Палац культури профспілки робітників кам'яновугільної промисловості Донбаса, який одночасно обслуговував 4 тис. чоловік; в Ростові-на-Дону — Палац культури профспілки робітників залізниць Півдня на 3 тис. чоловік; палаци культури і клуби в Сталінграді, Краматорську, Сталіно, Горлівці, Єнакієві, Харкові і в багатьох інших місцях.

МАСОВЕ ПОГРАБУВАННЯ НІМЦЯМИ РАДЯНСЬКИХ ГРОМАДЯН

В усіх республіках, краях і областях Радянського Союзу, які були окуповані, німецько-фашистські загарбники грабували сільське і міське населення, забирали майно, цінні речі, одяг, речі домашнього вжитку, обкладали мирних жителів штрафами, податками, контрибуціями.

Повсюдне грабування населення було частиною загальної продуманої програми гітлерівського уряду — розорити радянську країну, підірвати її добробут, перетворити радянських громадян в жебраків.

Секретною інструкцією німецького командування від 17 липня 1941 року, яка була виявлена під час розгріму штабу 68-ї німецької дивізії, вказувалося на необхідність «виховувати в кожного офіцера і солдата німецької армії почуття особистої матеріальної зацікавленості у війні»...

Німецький уряд свідомо розв'язував найнижчі і звирячі інстинкти в офіцерів і солдатів німецької армії.

В розпорядженні Надзвичайної Державної Комісії є величезна кількість матеріалів і документів, які викривають німецько-фашистських загарбників як грабіжників і варварів, що провадили розкрадання майна не тільки державних, колгоспних і громадських організацій, а й особистого майна колгоспників, робітників, інтелігенції і службовців.

В Смоленській області окупанти відібрали у міського і сільського населення 136 тисяч голів великої рогатої худоби, 107 тисяч свиней, 240 тисяч овець і кіз, 180 тисяч тонн зер-

нопродуктів, близько 400 тисяч тонн картоплі і овочів, що особисто їм належали. Фашистські загарбники спалили в 2.265 селах 129 тисяч житлових будинків і 278 тисяч надвірних будівель, що становили приватну власність громадян.

В Орловській області гітлерівці спалили і знищили в громадян 173 тисячі будинків і 197 тисяч надвірних будівель. Вони відібрали в населення 15 тисяч коней, 200 тисяч голів великої рогатої худоби, 112 тисяч свиней, 312 тисяч овець і кіз, близько 3 мільйонів голів свійської птиці, 96 тисяч тонн зерна, 14 тисяч тонн борошна, 133 тисячі тонн картоплі.

Лише в 10 районах Ленінградської області фашисти знищили 25.600 будинків, які належали робітникам, колгоспникам і службовцям. Все особисте майно жителів у цих районах було німцями пограбоване.

В Дем'янському і Личковському районах вони відібрали в населення 4.800 пар валянок, 2.900 кожухів і козушків 23 тисячі овечих шкур, 40 тисяч кілограмів вовни.

В Дніпропетровській області німецькі загарбники відібрали в громадян особисто їм належних 137 тисяч голів великої рогатої худоби, 3 тисячі коней, 67 тисяч свиней, 16 тисяч овець і кіз, більше мільйона голів різної свійської птиці. 36 тисяч тонн зерна і борошна, 35 тисяч тонн картоплі й овочів; спалили й зруйнували 57 тисяч житлових будинків і 33 тисячі надвірних будівель.

В Сумській області гітлерівці спалили і зруйнували 130 тисяч житлових і надвірних будівель, які належали громадянам; відібрали у них 106 тисяч голів великої рогатої худоби, 5 тисяч коней, 29 тисяч овець і кіз, 52 тисячі свиней, 67 тисяч тонн зерна і борошна, 47 тисяч тонн картоплі.

Провадячи організоване грабування робітників, колгоспників і службовців у Чернігівській області, німецький каральний загін 18 квітня 1943 року оточив село Загребельна Слобода й відкрив кулеметний вогонь. Жителі, залишивши все майно, втекли в ліс, після чого їх майно було цілком розграбовано, а село спалено.

Таким способом німці знищили поблизу міста Чернігова село Бобровицю і Ярцево, районний центр Крюківку, робітниче селище Олексіївку, села Єліно, Кувечино, Козари, Піски, Клубівку та інші. Вони спалили тут у громадян 30 тисяч житлових будинків, 70 тисяч надвірних будівель, відібрали у них 140 тисяч голів великої рогатої худоби, 790 тисяч голів птиці, знищили сади з 330 тисячами плодових дерев.

У громадян Полоцької області німецькі загарбники відібрали 70 тисяч голів великої рогатої худоби, 17 тисяч коней, 51 тисячу свиней, 148 тисяч овець і кіз, 178 тисяч тонн зерна і борошна. Вони спалили у них 94 тисячі житлових будинків і надвірних будівель; знищили сади з 36 тисячами дерев багатолітніх насаджень. Лише небагатьом з потерпілих вдалося врятувати своє домашнє майно, носильні речі і одяг.

У Вітебській області німці відібрали у громадян 109 тисяч голів великої рогатої худоби, 189 тисяч овець і кіз, 820 тисяч голів різної свійської птиці, 39 тисяч тонн зерна, 156 тисяч тонн картоплі й овочів.

Німецько-фашистські загарбники відібрали у селян Латвійської, Литовської і Естонської Радянських Республіки землю, якою їх наділила Радянська влада, і передали її німецьким баронам і куркулям.

Рейхскомісар «Остланд'а» (Прибалтики) Лозе в наказі від 13 вересня 1941 року оголосив: «Увесь належний сільському господарству живий і мертвий реманент переходить у користування колишніх володарів або відповідно призначених керуючих, які несуть відповідальність за все провадження господарства».

Під приводом виконання цього наказу гітлерівці зганяли трудове селянство Прибалтики з землі, відбирали у нього сільськогосподарський реманент і обладнання, відібрали навіть дерево, заготовлене селянами для будівництва житлових споруд.

В Латвійській РСР німецькі загарбники відібрали у колишніх батраків, безземельних і малоземельних селян 600 тисяч гектарів землі, всю худобу і сільськогосподарський реманент, на придбання якого Латвійський Радянський уряд видав їм позику в розмірі 27 мільонів карбованців.

Німці відібрали у латиських селян і вивезли до Німеччини 320 тисяч одиниць сільськогосподарського обладнання й реманенту, близько 2 мільонів голів худоби; знищили 500 тисяч плодкових дерев, відібрали, розграбували або вивезли понад 9 мільонів тонн сільськогосподарських продуктів.

У литовських громадян німецькі загарбники відібрали 620 тисяч голів великої рогатої худоби, 220 тисяч коней, 770 тисяч свиней, 270 тисяч овець і кіз, 760 тисяч тонн зерна, 485 тисяч тонн інших сільськогосподарських продуктів.

З метою грабунку і кривавої розправи з населенням фашистські загарбники чинили напади каральних загонів на села.

У вересні 1942 року офіцери і солдати 15 поліційного полку на території Білоруської РСР пограбували і розстріляли поголовно всіх жителів сіл Борисовки, Борок і Заблоче, після чого села спалили дощенту.

Командир роти цього полку обер-лейтенант Мюллер після знищення села Борки з винятковим цинізмом рапортував своєму начальству: «...конфіскація зерна і реманенту проходила, якщо не рахувати зрушення в часі, планомірно. Число возів виявилось достатнім, бо кількість зерна була невелика і місце, куди складалось необмолочене зерно, недалеко.

Погоничі худоби зібрались швидко; працювали вони вправно і щиро. Неприятливим виявилось те, що в маєтку Мокрани не було зроблено ніяких приготувань, отже з годівлею і доїнням худоби натрапили на великі труднощі. Слід обговорити питання, чи не є доцільним в майбутньому провадити завчасно необхідні приготування під якимнебудь іншим приводом.

Домашні речі і сільськогосподарський реманент були везені разом з підводами з хлібом.

Наводжу числовий підсумок розстрілів. Розстріляно 705 осіб, з них чоловіків — 203, жінок — 372, дітей — 130.

Кількість зібраної худоби може бути визначена лише приблизно, бо на місці пригону обліку не провадилось: коней — 45, рогатої худоби — 250, телят — 65, свиней і поросят — 450, і овець — 308.

Під час дій в Борках було витрачено: патронів для гвинтівок. — 786 штук, патронів для автоматів — 2.496 штук.

*Обер-лейтенант і виконуючий обов'язки
командира роти «Мюллер».*

Таких озвірілих німецьких грабіжників, як цей Мюллер, було багато на окупованій німцями радянській землі.

Німецькі окупанти скрізь і безмежно грабували жителів радянських міст.

В Києві 6 жовтня 1942 року обер-штурмбанфюрер Шпатель зобов'язав населення здати все золото, срібло, всі цінні речі. Не розраховуючи на добровільне виконання населенням цього наказу, гітлерівці розподілили місто на так звані «бойові зони», з яких всі жителі виселялись, і в залишених будинках провадилось загальне пограбування.

Після зайняття міста Артемівська Сталінської області німецькі солдати й офіцери вдирались в будинки громадян,

провадили труси і грабунки, забираючи у населення все майно.

В Новоросійську окупанти відбирали в громадян під загрозою розстрілу теплий одяг, білизну, постільні речі, годинники, килими, картини, цінні меблі. Награбоване майно гітлерівці відправляли до Німеччини.

В Сталінграді з наказу начальника комендатури генерал-майора Хенінга Пауля німецькі солдати і офіцери вдирались у підвали, в яких ховались від бомбардувань мирні громадяни, і забирали у них усі цінні речі.

В Кисловодську в серпні 1942 року військовий комендант Поль і начальник гестапо Вельден зажадали від єврейського населення міста здати всі цінні речі. На виконання цього наказу в німецьку комендатуру було внесено 100 тисяч карбованців грішми, 530 штук золотих і срібних перснів, портсигарів і годинників, 105 дюжин срібних ложок, 230 пар взуття, крім того велику кількість пальто, костюмів, килимів. Все це німці забрали, після чого всіх євреїв розстріляли.

Пограбування радянського населення німецькі загарбники провадили на всій окупованій території Радянського Союзу.

Надзвичайна Державна Комісія зробила облік шкоди, заподіяної окупаційними властями радянським громадянам, і встановила, що німецько-фашистські загарбники спалили і зруйнували до 4 мільйонів житлових будинків, які становили приватну власність колгоспників, робітників і службовців, конфіскували у них 1,5 мільйона коней, 9 мільйонів голів великої рогатої худоби, 12 мільйонів свиней, 13 мільйонів овець і кіз, а також відібрали величезну кількість різного домашнього майна.

*

Німецькі окупанти, винні в організації і здійсненні на території Радянського Союзу руйнувань міст і сіл, фабрик і заводів, колгоспів і радгоспів, і в пограбуванні особистого майна громадян, мусять повністю відповісти за свої злочинні дії, а збитки, заподіяні німецькими загарбниками народному господарству СРСР і радянським громадянам, повинні бути відшкодовані Німеччиною.

2924/об-4

